

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1.1 ประเภทและแหล่งข้อมูล

เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว การศึกษาแบ่งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 2 แหล่ง คือ

1) ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ได้แก่ นโยบาย และมาตรการที่เกี่ยวกับความปลอดภัยด้านอาหาร การกำหนดมาตรฐานส้มเขียวหวาน ข้อมูลเกี่ยวกับการผลิตส้มเขียวหวาน ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการระบบการตลาดของส้มเขียวหวาน ช่องทางการจัดจำหน่าย การกำหนดราคา และแนวโน้มของตลาดส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัย โดยจะเก็บรวบรวมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐบาลและไม่ใช่หน่วยงานของรัฐบาล ตลอดจนข้อมูลจากหนังสือ เอกสารทางวิชาการ งานวิจัย สิ่งตีพิมพ์ต่างๆ และสารสนเทศออนไลน์

2) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระยะที่ 1 เพื่อเก็บข้อมูลประกอบการกำหนดชุดคุณลักษณะ และระดับของคุณลักษณะต่างๆ ของส้มเขียวหวาน โดยจะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะของส้มเขียวหวาน ที่ผู้บริโภคพิจารณาเลือกซื้อ และข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และทัศนคติของผู้บริโภค เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้ง 2 นี้ จะสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งจากผู้บริโภค ผู้จัดจำหน่าย และผู้ผลิต เพื่อรวบรวมความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะ ที่แสดงถึงคุณภาพและความปลอดภัย และเพื่อให้ทราบระดับต่างๆ ของคุณลักษณะนั้นๆ ที่ผู้บริโภคจะเลือก และสามารถนำมาขายในท้องตลาดและที่สำคัญ ผู้ผลิตสามารถที่จะผลิตส้มเขียวหวานให้ได้ตามความต้องการของผู้บริโภคได้หรือไม่ จุดประสงค์สำคัญก็เพื่อกำหนดทางเลือกต่างๆ ใน ชุดของทางเลือก (Choice set) ซึ่งถ้ารวบรวมข้อมูลจากสภาพตลาดที่มีโอกาสเป็นจริงได้ ก็สามารถที่จะสร้างและปรับปรุงแบบสอบถามที่จะนำไปสำรวจข้อมูล และกำหนดตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางเลือกต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระยะที่ 2 เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยตรงจากผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยวิธีการสำรวจข้อมูล (Survey Based Technique) จากการสัมภาษณ์

ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจซื้อสินค้ามาบริโภคอุปโภคในแต่ละครัวเรือน หรือผู้ที่เคยซื้อส้มเขียวหวานมาบริโภค โดยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือน ข้อมูลการบริโภคส้มเขียวหวาน ปัจจัยแวดล้อมที่มีผลต่อการบริโภคในครัวเรือน และที่สำคัญทางเลือกที่ผู้บริโภคจะเลือกจากชุดทางเลือกต่างๆ ที่กำหนดให้

3.1.2 การสุ่มและการกำหนดตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระยะที่ 2 โดยการสัมภาษณ์ตัวแทนครัวเรือนผู้บริโภค นั้น ได้ทำการสุ่มและกำหนดตัวอย่างโดยทำการกำหนดตัวอย่างครัวเรือนผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ โดยทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้น (Multistage Sampling) คือ

ขั้นตอนที่ 1 จะจงเลือกจังหวัดเชียงใหม่เป็นพื้นที่ทำการศึกษา เนื่องจากเป็นแหล่งผลิตส้มเขียวหวานที่สำคัญ อีกทั้งมีข้อจำกัดด้านระยะเวลาและงบประมาณ จังหวัดเชียงใหม่จึงสามารถใช้เป็นพื้นที่การศึกษาที่ทั้งสะดวกและเสียค่าใช้จ่ายน้อย ซึ่งในปี 2549 จังหวัดเชียงใหม่มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 829,400 ครัวเรือน (จังหวัดเชียงใหม่, 2550) เมื่อคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง กรณีประชากรมีลักษณะเป็นอัตราส่วน (Proportions) ดังวิธีการคำนวณของ Israel (1992) ดังนี้

$$n = \frac{n_0}{1 + \frac{n_0 - 1}{N}}$$

โดยที่

n คือ ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ ขนาดของประชากร

n_0 คือ ขนาดกลุ่มตัวอย่างเมื่อประชากรมีขนาดใหญ่มากมีค่าเท่ากับ $\frac{Z^2 pq}{e^2}$

Z คือ ค่าที่ได้จากโค้งปกติ เมื่อกำหนดระดับความเชื่อมั่นของกลุ่มตัวอย่าง (เช่น ที่ระดับความเชื่อมั่น ร้อยละ 95 ค่า Z จะเท่ากับ 1.96)

p คือ สัดส่วนของประชากรที่มีลักษณะตามที่ศึกษา

q คือ สัดส่วนของประชากรที่มีลักษณะแตกต่างจากที่ศึกษามีค่า

เท่ากับ $1 - p$

e คือ ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

สาเหตุที่ผู้ศึกษาใช้สูตรการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวเนื่องจาก ผู้ศึกษาไม่ทราบ สัดส่วนของผู้ที่ซื้อหรือบริโภคส้มเขียวหวานในจังหวัดเชียงใหม่ จึงกำหนดค่าสัดส่วนประชากร $p = 0.5$ และ $q = 0.5$ เนื่องจากจะทำให้ค่าของจำนวนกลุ่มตัวอย่างสูงสุด โดยจะทำการคำนวณขนาด กลุ่มตัวอย่าง ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 และค่าความคลาดเคลื่อนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.05 ซึ่ง กรณีผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่ ในระดับครัวเรือนนั้นเป็นประชากรขนาดใหญ่ เมื่อคำนวณแล้ว จะได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 384 แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาคั้งนี้ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่เพิ่มขึ้นตามความเหมาะสมรวมเป็น 394 ราย

ขั้นตอนที่ 2 สุ่มอย่างง่ายเลือกอำเภอที่ใช้ในการศึกษา โดยใช้ระดับรายได้เฉลี่ยต่อ ครัวเรือนต่อเดือน ในปี 2549 (ตารางที่ 3.1) เป็นเกณฑ์ โดยสามารถแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับ 1,000-2,000 บาท มี 5 อำเภอ 2) ระดับ 2,001-3,000 บาท มี 14 อำเภอ 3) ระดับ 3,001-4,000 บาท มี 4 อำเภอ 4) มากกว่า 4,000 บาท มี 1 อำเภอ โดยได้สุ่มเลือกอำเภอในระดับต่างๆ มาระดับละ 1 อำเภอ ยกเว้นระดับรายได้ 2,001-3,000 บาท ที่มีมากถึง 14 อำเภอ ได้สุ่มเลือกมา 2 อำเภอ รวม ทั้งหมด 5 อำเภอ ได้แก่ อำเภอสะเมิง อำเภอสันป่าตอง อำเภอคอยสะเกิด อำเภอแมริม และอำเภอ เมืองเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 3 การเลือกจำนวนตัวอย่างในแต่ละอำเภอนั้นจะคำนวณจากสัดส่วนของ จำนวนครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549 (ตารางที่ 3.1) ซึ่งจำนวนตัวอย่างของแต่ละอำเภอที่ใช้ ในการศึกษาคั้งนี้ เป็นดังตารางที่ 3.2

ขั้นตอนที่ 4 การเลือกตำบลหรือชุมชนในแต่ละอำเภอนั้น จะทำการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) โดยจะทำการเลือกตำบลที่อยู่ในเขตตัวเมืองในแต่ละอำเภอ 1-2 ตำบล ยกเว้น อำเภอเมืองเชียงใหม่ที่มีจำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษามากถึง ร้อยละ 64.97 ได้ ทำการสุ่มเลือกครัวเรือนผู้บริโภคจากทุกตำบลในอำเภอเมืองเชียงใหม่

ขั้นตอนที่ 5 การเลือกครัวเรือนผู้บริโภคที่จะนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษานั้น ใช้ วิธีการสุ่มแบบบังเอิญจากตำบลต่างๆ ส่วนขนาดของตัวอย่างในแต่ละตำบลนั้น พิจารณาจาก สัดส่วนของจำนวนครัวเรือนที่มีอยู่ในอำเภอนั้นๆ (ตารางที่ 3.3) ซึ่งเมื่อได้ครัวเรือนตัวอย่างแล้ว จึง ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ผู้ที่ทำหน้าที่ตัดสินใจซื้อสินค้ามาบริโภคอุปโภคใน แต่ละครัวเรือน หรือผู้ที่เคยซื้อส้มเขียวหวานมาบริโภค

ตารางที่ 3.1 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนและจำนวนครัวเรือนในจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2549

ลำดับที่	อำเภอ	รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน ¹ (บาท)	จำนวนครัวเรือน ²
1	เมืองเชียงใหม่	4,133	204,150
2	สารภี	3,208	33,574
3	แม่ริม	3,164	36,282
4	สันทราย	3,158	69,307
5	หางดง	3,086	39,079
6	ดอยหล่อ	2,964	10,026
7	ดอยสะเก็ด	2,930	27,161
8	สันกำแพง	2,854	46,489
9	สันป่าตอง	2,825	36,889
10	ฝาง	2,776	43,814
11	พร้าว	2,626	21,347
12	แม่ออน	2,552	7,764
13	ดอยเต่า	2,382	11,614
14	แม่แตง	2,265	41,933
15	แม่วาง	2,223	12,794
16	แม่อาข	2,071	33,453
17	ฮอด	2,027	17,254
18	ไชยปราการ	2,025	26,311
19	จอมทอง	2,006	25,797
20	เชียงดาว	1,983	31,361
21	สะเมิง	1,925	10,130
22	อมก๋อย	1,838	17,184
23	เวียงแหง	1,616	7,381
24	แม่แจ่ม	1,600	18,306
	รวม	2,509.88	829,400

ที่มา : ¹ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่, 2549² ที่ทำการปกครองจังหวัดเชียงใหม่, 2550

ตารางที่ 3.2 จำนวนครัวเรือนและจำนวนตัวอย่างของแต่ละอำเภอที่ใช้ในการศึกษา

อำเภอที่ใช้ในการศึกษา	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	ร้อยละของจำนวนตัวอย่าง
เมืองเชียงใหม่	204,150	256	64.97
สันป่าตอง	36,889	46	11.68
แม่ริม	36,282	45	11.42
ดอยสะเก็ด	27,161	34	8.63
สะเมิง	10,130	13	3.30
รวม	314,612	394	100.00

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดเชียงใหม่, 2550

ตารางที่ 3.3 จำนวนครัวเรือนและจำนวนตัวอย่างของแต่ละตำบล ในอำเภอที่ใช้ในการศึกษา

อำเภอ/ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
อำเภอเมืองเชียงใหม่	193,006	256
- ตำบลสุเทพ	26,975	36
- ตำบลวัดเกต	23,894	32
- ตำบลช้างเผือก	17,541	23
- ตำบลศรีภูมิ	16,869	23
- ตำบลช้างคลาน	15,313	20
- ตำบลหายยา	14,670	19
- ตำบลหนองหอย	9,754	13
- ตำบลช้างม้อม	9,357	12
- ตำบลป่าตัน	8,995	12
- ตำบลท่าศาลา	8,800	12
- ตำบลแม่เหียะ	8,555	11
- ตำบลพระสิงห์	8,540	11
- ตำบลป่าแดด	8,236	11
- ตำบลหนองป่าครั่ง	6,656	9

ตารางที่ 3.3 จำนวนครัวเรือนและจำนวนตัวอย่างของแต่ละตำบล ในอำเภอที่ใช้ในการศึกษา (ต่อ)

อำเภอ/ตำบล	จำนวนครัวเรือน	จำนวนตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษา
อำเภอเมืองเชียงใหม่ (ต่อ)		
- ตำบลฟ้าฮ่าม	5,061	7
- ตำบลสันผีเสื้อ	3,790	5
อำเภอสันป่าตอง		
- ตำบลลู่หวา	6,770	46
อำเภอแม่ริม		
- ตำบลริมใต้	9,112	33
- ตำบลแม่สา	3,146	12
อำเภอดอยสะเก็ด		
- ตำบลเชิงคอย	6,602	34
อำเภอสะเมิง		
- ตำบลสะเมิงใต้	5,164	13

ที่มา : ที่ทำการปกครองจังหวัดเชียงใหม่, 2550

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) ที่สร้างขึ้นจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ และการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระยะที่ 1 ที่ได้สำรวจความคิดเห็นของตัวแทนผู้บริหาร ภาครัฐ ผู้จัดจำหน่าย และผู้ผลิตเบื้องต้น ซึ่งการสร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์ มีโครงสร้างของแบบสอบถาม การออกแบบคุณลักษณะและระดับคุณลักษณะของแต่ละชุดทางเลือก การป้องกันความเอนเอียง และการลงรหัสข้อมูล ดังนี้

3.2.1 โครงสร้างแบบสอบถาม

รูปแบบของคำถามที่ใช้ในแบบสอบถามนั้นมีทั้งที่เป็นคำถามปลายเปิด (Open End Question) และคำถามปลายปิด (Close End Question) โดยเป็นคำถามที่มีทางเลือกให้ตอบ ทั้งที่

สามารถตอบได้เพียงคำตอบเดียวและหลายคำตอบ และคำถามที่ให้เรียงลำดับก่อนหลัง โครงสร้างแบบสอบถามประกอบด้วย 7 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 พฤติกรรมการบริโภคผลไม้และอาหาร ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการบริโภคและซื้อส้มเขียวหวาน ส่วนที่ 3 ความตระหนักที่มีต่อความปลอดภัยในอาหารของตัวแทนครัวเรือนผู้บริโภค ส่วนที่ 4 ทศนคติเกี่ยวกับสารเคมีตกค้าง ความรู้สึกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายกำหนดระบบการจัดการคุณภาพและความปลอดภัยในส้มเขียวหวาน ส่วนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อส้มเขียวหวาน ส่วนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ของครัวเรือนตัวแทนผู้บริโภค ส่วนที่ 7 การตัดสินใจเลือกซื้อส้มเขียวหวานจากทางเลือกต่างๆที่กำหนดให้ ซึ่งแต่ละส่วนมีรายละเอียดในการกำหนดขอบเขต ลักษณะคำถาม และเกณฑ์ในการตอบคำถามดังนี้ (ตัวอย่างแบบสอบถามแสดงไว้ในภาคผนวก ก1)

ส่วนที่ 1 พฤติกรรมการบริโภคผลไม้และอาหาร มีเนื้อหาเกี่ยวกับประเภทของอาหารที่ผู้บริโภคคิดว่าจะมีความจำเป็นมากที่สุด ความชอบในการบริโภคผลไม้ ชนิดผลไม้ที่ผู้บริโภคชอบมากที่สุด และความถี่ในการบริโภคผลไม้สดต่อสัปดาห์

ส่วนที่ 2 พฤติกรรมการบริโภคและซื้อส้มเขียวหวาน ส่วนนี้จะเป็นคำถามเกี่ยวกับลักษณะการบริโภคส้มเขียวหวาน วัตถุประสงค์และสาเหตุที่มีผลต่อการซื้อส้มเขียวหวาน แหล่งผลิต สวนหรือยี่ห้อที่ผู้บริโภคเคยซื้อส้มเขียวหวาน สถานที่ที่ผู้บริโภคซื้อส้มเขียวหวานเป็นประจำ ความถี่และปริมาณในการซื้อส้มเขียวหวานในแต่ละครั้ง ตลอดจนคำถามที่ต้องการทราบว่าผู้บริโภคจะเลือกบริโภคผลไม้ชนิดใดแทน ถ้าไม่มีส้มเขียวหวานให้บริโภค และเมื่อซื้อส้มเขียวหวานแล้วจะซื้อผลไม้ชนิดอื่นอีกด้วยหรือไม่ และที่สำคัญปัญหาและอุปสรรคในการซื้อส้มเขียวหวาน ที่ผ่านมาในความคิดเห็นของผู้บริโภค รวมทั้งความคิดเห็นที่ผู้บริโภคต้องการให้มีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลง/มีข้อเสนอแนะอย่างอื่นเกี่ยวกับการผลิตและการตลาดส้มเขียวหวาน

ส่วนที่ 3 ความตระหนักที่มีต่อความปลอดภัยในอาหาร ของตัวแทนครัวเรือนผู้บริโภค ซึ่งจะประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับความถี่ที่ผู้บริโภคมีความกังวลว่าจะได้รับสารเคมีตกค้างเมื่อซื้อผลไม้มาบริโภค ความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับความปลอดภัยในการบริโภคอาหารในแต่ละประเภท ตลอดจนวิธีการปฏิบัติเพื่อเพิ่มความปลอดภัย ในการบริโภคผัก-ผลไม้สด ต่างๆ ของแต่ละครัวเรือน ความรู้ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่าง ผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผักปลอดภัยจากสารพิษ สาเหตุที่ซื้อสินค้าเกษตรในประเภท ทรายหรือยี่ห้อที่ผู้บริโภคซื้อเป็นประจำ และความถี่ในการซื้อหรือบริโภคผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผักปลอดภัยจากสารพิษ และรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสารพิษตกค้างในอาหารและอันตรายจากสารพิษที่ตกค้างของตัวแทนครัวเรือน

ส่วนที่ 4 ทศนคติเกี่ยวกับสารเคมีตกค้าง ความรู้สึกรู้สีกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ประกอบไปด้วยความคิดเห็นเกี่ยวกับการวางแผนนโยบายกำหนดระบบการจัดการคุณภาพ และความปลอดภัยในส้มเขียวหวาน ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลัดภาระด้านราคาเป็นหน้าที่ของผู้บริโภคถ้าราคาที่แท้จริงของส้มเขียวหวานที่จะวางจำหน่ายเพิ่มสูงขึ้นเมื่อมีการปรับปรุงในคุณภาพและความปลอดภัย ความคิดเห็นเกี่ยวกับการระบุแหล่งที่มาหรือชื่อผู้ผลิต รวมทั้งที่อยู่และเบอร์โทรของผู้ผลิตส้มเขียวหวาน ตลอดจนความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงวิธีการรับรองคุณภาพและความปลอดภัย ที่ผู้บริโภคคิดว่าสามารถสร้างความมั่นใจ ในการตัดสินใจซื้อส้มเขียวหวานมาบริโภคได้

ส่วนที่ 5 ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อส้มเขียวหวาน โดยจะให้ผู้บริโภคประเมินว่าปัจจัยในด้านต่างๆ อันได้แก่ปัจจัยด้านตัวสินค้า ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านสถานที่ ปัจจัยด้านส่งเสริมการขาย และปัจจัยด้านอื่นๆ นั้นมีผลต่อการตัดสินใจซื้อส้มเขียวหวานมาบริโภคมากน้อยระดับใด

ส่วนที่ 6 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนและผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบไปด้วย อายุ เพศ สถานภาพในครัวเรือน ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ ปัจจุบัน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในปัจจุบัน จำนวนสมาชิกที่มีอายุอยู่ในระดับต่างๆ การมีสมาชิกครัวเรือนที่มีปัญหาทางสุขภาพหรือโรคประจำตัว

ส่วนที่ 7 การตัดสินใจเลือกซื้อส้มเขียวหวานจากทางเลือกต่างๆที่กำหนดให้ ส่วนนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของการศึกษาในครั้งนี้ โดยส่วนนี้ จะสมมุติสถานการณ์ให้ตัวแทนผู้บริโภคเลือกทางเลือกที่ผู้ตอบชอบมากที่สุดเพียงทางเลือกเดียวจากชุดทางเลือกที่กำหนดให้ รวม 5 ชุดทางเลือก และยังถามต่ออีกว่าผู้บริโภคถือเอาทางเลือกที่ส้มเขียวหวานมีคุณลักษณะในระดับที่ท่านต้องการในระดับใดระดับหนึ่งเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือกเสมอหรือไม่ รวมทั้งถามถึงคุณลักษณะของส้มเขียวหวานใดที่ผู้ตอบไม่ได้นำมาพิจารณา ก่อนตัดสินใจเลือกส้มเขียวหวานในแต่ละทางเลือก นอกจากนั้นยังให้ผู้บริโภคระบุถึงจำนวนเงินสูงสุดที่ผู้ตอบสามารถจ่ายเงินซื้อส้มเขียวหวานได้ถ้ามีการควบคุม จัดการในเรื่องของคุณภาพ และความปลอดภัย แล้วได้ผลผลิตส้มเขียวหวานที่มีคุณลักษณะเป็นดังความต้องการของผู้ตอบ

3.2.2 การออกแบบคุณลักษณะ ระดับคุณลักษณะ ชุดทางเลือก

เพื่อให้ได้คุณลักษณะ ระดับต่างๆ ของคุณลักษณะและจำนวนทางเลือกของส้มเขียวหวาน เพื่อเสนอต่อผู้บริโภค ในการศึกษาครั้งนี้มีการออกแบบชุดคุณลักษณะเพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริโภค ที่ประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่

1) การออกแบบคุณลักษณะและระดับคุณลักษณะ

การกำหนดคุณลักษณะและระดับคุณลักษณะของส้มเขียวหวานในทางเลือกต่างๆจากการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามระยะที่ 1 ในแต่ละกลุ่มอาชีพและรายได้ อันจะประกอบไปด้วยคุณลักษณะด้านคุณภาพและความปลอดภัยของส้มเขียวหวานในแต่ละระดับ และราคาของส้มเขียวหวานที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ โดยในแต่ละคุณลักษณะจะมีระดับที่แสดงถึงสถานการณ์โดยเฉลี่ย หรือระดับฐาน (Status Quo: SQ) ดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 คุณลักษณะของส้มเขียวหวานและระดับของคุณลักษณะที่ใช้ในการศึกษา

คุณลักษณะของส้มเขียวหวาน	ระดับของคุณลักษณะ
1. สีผิวของผลส้มเขียวหวาน	สีเขียว (SQ), สีเหลืองปนเขียว (GY), สีเหลือง (YW)
2. ขนาดของผลส้มเขียวหวาน	เล็ก (10-12 ผล/กก.) (Status Quo), กลาง (6-9 ผล/กก.) (MSize), ใหญ่ (4-5 ผล/กก.) (BSize)
3. รสชาติของส้มเขียวหวาน	รสชาติดหวานอมเปรี้ยว (SQ), รสชาติดหวาน (SW)
4. การมีเมล็ด	มีเมล็ดปกติ (SQ), ไม่มีเมล็ด (NSeed)
5. ความสวยงามของผิว	ผิวลาย (SQ), ผิวเนียนสวยงาม (Gd)
6. การบ่งชี้ด้านความปลอดภัย	ไม่มีการบ่งชี้ใดๆ (SQ), มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานที่มีความปลอดภัย (Safe), มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานอินทรีย์ (Org)
7. การระบุแหล่งที่มา/ชื่อ/ที่อยู่-เบอร์โทรศัพท์ เจ้าของสวน	ไม่มีระบุแหล่งที่มา (SQ), มีการระบุแหล่งที่มา (Label)
8. บรรจุภัณฑ์	แบบถุงพลาสติก (SQ), แบบตาข่าย (Net), แบบกล่อง (Box)
9. สถานที่จัดจำหน่าย	ตลาดสดทั่วไป/แผงลอย (SQ), ร้านสะดวกซื้อ (Con), ซูเปอร์มาร์เก็ต (Super)
10. ราคา (บาท/กิโลกรัม)	15 (SQ), 25, 35, 45, 55, 65

ที่มา: จากการสำรวจ

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ในวงเล็บ คือชื่อของตัวแปรที่จะใช้แทนระดับของคุณลักษณะ เพื่อใช้ในการประมาณค่าแบบจำลอง

2) การออกแบบชุดทางเลือก

การกำหนดจำนวนทางเลือกและชุดทางเลือก ภายหลังจากที่กำหนดคุณลักษณะและระดับคุณลักษณะแล้ว สามารถหาจำนวนทางเลือกทั้งหมดด้วยวิธี Full Factorial แต่วิธีนี้จะทำให้ได้ทางเลือกที่มีจำนวนมาก ทำให้เกิดความยุ่งยากในการสร้างแบบสอบถาม ผู้ถูกสัมภาษณ์อาจเกิดความสับสนได้ ดังนั้นจึงใช้วิธี Fractional Factorial Design ซึ่งเป็นวิธีการทางสถิติที่ทำการสุ่มเลือกบางทางเลือกมาใช้ในการศึกษา และสามารถวิเคราะห์ผลครอบคลุมระดับคุณลักษณะต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาได้ทั้งหมด (Louviere, 1988) จึงทำให้ได้จำนวนทางเลือกที่มีขนาดที่เหมาะสมและสามารถดำเนินการสัมภาษณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการศึกษาครั้งนี้จะใช้ คำสั่ง Orthogonal Design ในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS โดยการนำชุดของระดับคุณลักษณะใส่เข้าไปในคำสั่ง 2 ชุด เมื่อประมวลผลแล้วจะทำให้ได้คู่ของทางเลือกที่มีคุณสมบัติ Orthogonality คือไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างคุณลักษณะในทางเลือกต่างๆ เมื่อได้คู่ของทางเลือกจากการประมวลผลแล้ว จึงนำมาพิจารณาความเป็นไปได้ของแต่ละทางเลือกว่ามีความเหมาะสม และสามารถเกิดขึ้นจริงได้หรือไม่ พร้อมทั้งพิจารณาถึงความเหมาะสมของกลุ่มทางเลือกนั้นๆ โดยการถามความคิดเห็นจากผู้ผลิต ผู้จัดจำหน่ายและตัวแทนผู้บริโภค ซึ่งได้คู่ทางเลือกที่มีความเป็นไปได้และเหมาะสมทั้งหมด 35 คู่ทางเลือก (ตารางภาคผนวก ก1 ในภาคผนวก ก2) หลังจากนั้นจัดเข้าชุดทางเลือก (Choice set) เพื่อใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริโภค โดยในแต่ละชุดทางเลือกจะมีทางเลือกที่แสดงถึงสถานการณ์โดยเฉลี่ยหรือทางเลือกฐาน (Status quo) (1 ทางเลือก) และทางเลือกที่มีระดับของคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งหรือหลายคุณลักษณะเปลี่ยนแปลงไปจากทางเลือกฐาน จำนวน 2 ทางเลือก (คู่ทางเลือกที่ได้จากการประมวลผล) และ ดังนั้นใน 1 ชุดทางเลือกจะมีทั้งหมด 3 ทางเลือก โดยมีชุดทางเลือก (Choice set) รวมทั้งหมด 35 ชุดทางเลือก

3) การกำหนดรูปแบบ (Version) ของแบบสอบถาม เนื่องจากการที่จะให้ผู้บริโภคตัดสินใจเลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งจากชุดทางเลือกนั้นๆ ทั้งหมด 35 ชุดทางเลือกนั้น อาจจะทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เกิดความล่าช้าและสับสนได้ จึงได้กำหนดให้ผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละราย เลือกทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งจากชุดทางเลือกเพียง 5 ชุดทางเลือก (1 รูปแบบ) เท่านั้น โดยแต่ละรูปแบบ (รวม 7 รูปแบบ) จะถูกสุ่มเพื่อนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ผู้บริโภคจำนวนเท่าๆกัน โดยไม่มีการเลือกลักษณะผู้บริโภค หรือแบ่งพื้นที่เพื่อใช้แบบสอบถามในแต่ละรูปแบบ (ภาคผนวก ก3) ซึ่งแบบสอบถามในแต่ละรูปแบบเป็นดังตัวอย่างในภาคผนวก ก4

3.2.3 การป้องกันความเอนเอียง (Bias)

1) การป้องกัน Part-whole Bias ซึ่งเป็นความเอนเอียงที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ตอบแต่ละคนไม่เข้าใจขอบเขตของสินค้าที่ถูกประเมินอย่างชัดเจน อันเกิดจากการที่ผู้ตอบแต่ละคนนั้นใช้ข้อมูลมากกว่าหรือน้อยกว่าสถานการณ์ที่สมมติหรือกำหนดให้ การสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างตามแบบสอบถามส่วนที่ 7 นั้น จึงได้อธิบายเน้นย้ำกับกลุ่มตัวอย่างด้วยคำพูดมากกว่าการระบุด้วยข้อความเพียงอย่างเดียวว่า “ให้ตัดสินใจเลือกซื้อส้มเขียวหวาน ดังคุณลักษณะและราคาที่ระบุไว้ในแต่ละทางเลือกเท่านั้น โดยถือว่าปัจจัยอื่นๆ (เช่น สายพันธุ์ ความสด สุขลักษณะของร้าน ฯลฯ) ไม่มีผลแตกต่างกัน” เพื่อให้ผู้ที่ตัดสินใจเลือกได้ใช้ข้อมูลที่กำหนดให้หรือสมมติตัวเองว่าอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่กำหนดให้แล้วจะต้องเลือกส้มเขียวหวานในทางเลือกที่ตนเองชอบมากที่สุดเพียงทางเลือกเดียว

2) การป้องกัน Hypothetical Bias ซึ่งเป็นความเอนเอียงที่เกิดขึ้นเมื่อผู้ตอบอยู่ในสถานการณ์ที่สมมติให้ตอบคำถาม ซึ่งผู้ตอบอาจจะไม่ได้ตอบด้วยการคิดให้รอบครอบตามความเป็นจริง เช่นเดียวกับการป้องกัน Yea-saying Bias ที่เป็นความเอนเอียงที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ตอบตอบคำถามเพราะได้รับการขอร้อง ซึ่งอาจจะไม่ได้ระมัดระวังหรือไม่ได้พยายามที่จะตอบตามความเป็นจริง และการป้องกัน Social desirability Bias ซึ่งเป็นความเอนเอียงที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ตอบคำถามพยายามให้คำตอบที่คิดว่ากระแสสังคมกำลังต้องการ ดังนั้นการป้องกันความเอนเอียงเหล่านี้ จึงได้อธิบายย้ำกลุ่มตัวอย่างว่า “ให้ตัดสินใจเลือกซื้อส้มเขียวหวาน โดยคำนึงถึงคุณลักษณะส้มเขียวหวานที่ท่านจะซื้อจริงเมื่อมีการวางจำหน่าย และอยู่ในระดับราคาที่ท่านสามารถซื้อได้เนื่องจากข้อมูลของท่านอาจนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพหรือราคาส้มเขียวหวานให้ดีขึ้นในอนาคต” เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างได้เลือกซื้อส้มเขียวหวานในทางเลือกต่างๆ อันจะทำให้ตนเองได้รับความพึงพอใจสูงสุด โดยพิจารณาถึงประโยชน์ที่จะได้รับในระยะยาวรวมด้วย

ส่วนความเอนเอียงอื่นๆ เช่น Strategic Bias, Information Bias, Non-response Bias, Relate Bias และ Embedding Effects Bias ซึ่งมักจะเกิดขึ้นเนื่องจากนิสัย ทักษะ และความเชื่อของผู้ตอบแต่ละคนซึ่งแตกต่างกันออกไป ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้ได้ลดความเอนเอียงดังกล่าว โดยการนำคุณลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ในแบบจำลอง Conditional Logit Model ร่วมกับคุณลักษณะของส้มเขียวหวานด้วย

3.2.4 การลงรหัสข้อมูล (Data Coding)

ในการศึกษาครั้งนี้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่าง 394 ตัวอย่าง โดยใช้แบบสอบถาม โดยข้อมูลจากแบบสอบถามในส่วนที่ 7 ในเรื่องของการตัดสินใจเลือกซื้อส้มเขียวหวานจากการสมมุติสถานการณ์ให้ตัวแทนผู้บริโภคเลือกทางเลือกที่ชอบมากที่สุดเพียงทางเลือกเดียวจากชุดทางเลือกที่กำหนดให้ รวม 5 ชุดทางเลือกนั้น ถือได้ว่าเป็นข้อมูลที่สำคัญที่สุดของการศึกษาในครั้งนี้ เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ทั้งข้อ 1 และ 2 ในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ ของตัวแปรแต่ละตัว ในแบบจำลอง Conditional Logit Model ตามการศึกษาโดยวิธีการทดลองทางเลือก (CE) ในครั้งนี้มีตัวแปรเชิงคุณภาพอยู่ด้วย ดังนั้นการลงรหัส (Coding) ปัจจัยคุณลักษณะต่างๆที่เป็นตัวแปรเชิงคุณภาพของการศึกษานี้จะลงรหัสโดยใช้ effects codes (EC) ซึ่งมีลักษณะการลงรหัสข้อมูลคล้ายกับการใช้ตัวแปรหุ่น (Dummy Variable) แตกต่างกันเพียงจะกำหนดให้ค่าตัวแปรเชิงคุณภาพของระดับคุณลักษณะที่แสดงถึงสถานการณ์โดยเฉลี่ย (Status quo) เท่ากับ -1 กล่าวคือคุณลักษณะใดมี 2 ระดับ ค่าของตัวแปรที่เป็นไปได้ คือ -1 และ 1 ถ้าคุณลักษณะใดมี 3 ระดับ ค่าของตัวแปรที่เป็นไปได้ คือ -1, 0 และ 1 ซึ่งการลงรหัสโดยใช้ EC จะทำให้สามารถหาความเต็มใจจ่ายส่วนเพิ่มหรือราคาแฝงของระดับต่างๆ ในคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งได้ทุกระดับ และระหว่างคุณลักษณะหนึ่งกับอีกคุณลักษณะได้ (Louviere, 1988) ซึ่งรายละเอียดของการลงรหัสของตัวแปรต่างๆ เป็นดังแสดงในตัวอย่าง (ภาคผนวก ก5)

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ทั้งข้อ 1 และ 2 จะทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบจำลองตัวแปรตามที่มีข้อจำกัด (Model with Limited Dependent Variables) ในการศึกษาครั้งนี้ได้ใช้แบบจำลอง Conditional logit ซึ่งมีรูปแบบสมการทั่วไปดังสมการที่ (4)

3.3.1 แบบจำลองเศรษฐมิติที่ใช้ในการศึกษา

แบบจำลองที่ใช้ในการศึกษาซึ่งประยุกต์จากแบบจำลองทั่วไปนั้น เป็นดังสมการที่ (3.1) ซึ่งประกอบด้วยไปด้วยตัวแปรอิสระ 2 กลุ่มดังนี้

$$\log L(\beta, \gamma, \delta) = \sum_{j=1}^J \sum_{c=1}^C Y_{ij} \log \frac{\exp(V_{ij} + \varepsilon_{ij})}{\sum_{c=1}^C \exp(V_{cj} + \varepsilon_{cj})} \quad \text{โดย } c=1, \dots, i, c, \dots, C \quad (3.1)$$

ซึ่ง

$$V_{ij} = \delta \text{Price}_i + \beta_1 \text{Msize}_i + \beta_2 \text{Bsize}_i + \beta_3 \text{Box}_i + \beta_4 \text{Net}_i + \beta_5 \text{Sw}_i + \beta_6 \text{Gy}_i + \beta_7 \text{Yw}_i + \beta_8 \text{Nseed}_i + \beta_9 \text{Safe}_i + \beta_{10} \text{Org}_i + \beta_{11} \text{Label}_i + \beta_{12} \text{Con}_i + \beta_{13} \text{Super}_i + \beta_{14} \text{Gd}_i + \text{ASC}_a + \gamma_{a1} \text{Shopper}_j + \gamma_{a2} \text{Sex}_j + \gamma_{a3} \text{Age}_j + \gamma_{a4} \text{Edu}_j + \gamma_{a5} \text{Like}_j + \gamma_{a6} \text{News}_j + \gamma_{a7} \text{Worry}_j + \gamma_{a8} \text{Attitude}_j + \gamma_{a9} \text{Opinion}_j + \gamma_{a10} \text{Income}_j + \gamma_{a11} \text{Child}_j + \gamma_{a12} \text{Elder}_j + \gamma_{a13} \text{Patient}_j + \text{ASC}_b + \gamma_{b1} \text{Shopper}_j + \gamma_{b2} \text{Sex}_j + \gamma_{b3} \text{Age}_j + \gamma_{b4} \text{Edu}_j + \gamma_{b5} \text{Like}_j + \gamma_{b6} \text{News}_j + \gamma_{b7} \text{Worry}_j + \gamma_{b8} \text{Attitude}_j + \gamma_{b9} \text{Opinion}_j + \gamma_{b10} \text{Income}_j + \gamma_{b11} \text{Child}_j + \gamma_{b12} \text{Elder}_j + \gamma_{b13} \text{Patient}_j$$

โดยที่

V_{ij} คือ ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ทางอ้อมในส่วนที่กำหนดได้ชัดเจนจากทางเลือกที่ i ของผู้บริโภคที่ j

ε_{ij} คือ อรรถประโยชน์ที่อยู่ในรูปค่าคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้นอย่างสุ่ม จากทางเลือกที่ i ของผู้บริโภคที่ j

Y_{ij} คือ ตัวแปรที่สะท้อนการตัดสินใจเลือก (Indicator Variable) ซึ่งให้เห็นถึงการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ i ของบริโภคที่ j โดยเท่ากับ 1 ถ้า ผู้บริโภคคนที่ j เลือกทางเลือกที่ i และเท่ากับ 0 ถ้าผู้บริโภคคนที่ j เลือกทางเลือกอื่น

ตัวแปรอิสระเกี่ยวกับคุณลักษณะของส้มเขียวหวาน

คุณลักษณะด้านราคา

Price_i คือ ราคา/ค่าใช้จ่าย ของทางเลือก i
โดย มีหน่วยเป็น บาทต่อกิโลกรัม

คุณลักษณะด้านขนาด

Msize_i คือ ส้มเขียวหวานที่มีขนาดกลาง

โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีขนาดกลาง (6-9 ผล/กก.),
= 0 ถ้าทางเลือก i มีขนาดใหญ่ (4-5 ผล/กก.),
= -1 ถ้าทางเลือก i มีขนาดเล็ก (10-12ผล/กก.) (Status quo)

คุณลักษณะด้านขนาด (ต่อ)

Bsize_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีขนาดใหญ่

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* มีขนาดใหญ่ (4-5 ผล/กก.),
 = 0 ถ้าทางเลือก *i* มีขนาดกลาง (6-9 ผล/กก.),
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* มีขนาดเล็ก (10-12 ผล/กก.) (Status quo)

คุณลักษณะด้านบรรจุภัณฑ์

Box_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีบรรจุภัณฑ์แบบกล่อง

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบกล่อง,
 = 0 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบตาข่าย,
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบถุงพลาสติก (Status quo)

Net_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีบรรจุภัณฑ์แบบตาข่าย

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบตาข่าย,
 = 0 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบกล่อง,
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นบรรจุภัณฑ์แบบถุงพลาสติก (Status quo)

คุณลักษณะด้านรสชาติ

Sw_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีรสชาติหวาน

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* มีรสชาติหวาน,
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* มีรสชาติหวานอมเปรี้ยว (Status quo)

คุณลักษณะด้านสีผิว

Gy_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีสีผิวเป็นสีเหลืองปนเขียว

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเหลืองปนเขียว
 = 0 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเหลือง
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเขียว (Status quo)

Yw_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่มีสีผิวเป็นสีเหลือง

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเหลือง
 = 0 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเหลืองปนเขียว
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* มีสีเขียว (Status quo)

คุณลักษณะด้านการมีเมล็ด

Nseed_{*i*} คือ ส้มเขียวหวานที่ไม่มีเมล็ด

โดย = 1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นส้มเขียวหวานที่ไม่มีเมล็ด,
 = -1 ถ้าทางเลือก *i* เป็นส้มเขียวหวานที่มีเมล็ดปกติ (Status quo)

คุณลักษณะด้านการบ่งชี้ด้านความปลอดภัย

Safe_i คือ มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานที่มีความปลอดภัย
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีการบ่งชี้ว่ามีความปลอดภัย,
 = 0 ถ้าทางเลือก i มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานอินทรีย์,
 = -1 ถ้าทางเลือก i ไม่มีการบ่งชี้ใดๆ (Status quo)

Org_i คือ มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานอินทรีย์
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีการบ่งชี้ว่าเป็นส้มเขียวหวานอินทรีย์,
 = 0 ถ้าทางเลือก i มีการบ่งชี้ว่ามีความปลอดภัย,
 = -1 ถ้าทางเลือก i ไม่มีการบ่งชี้ใดๆ (Status quo)

คุณลักษณะด้านการระบุแหล่งที่มา

Label_i คือ การระบุแหล่งที่มา/ยี่ห้อ/ชื่อ-ที่อยู่-เบอร์โทรศัพท์ เจ้าของสวน
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีการระบุแหล่งที่มา,
 = -1 ถ้าทางเลือก i ไม่มีการระบุแหล่งที่มา (Status quo)

คุณลักษณะด้านสถานที่จัดจำหน่าย

Con_i คือ มีการจัดจำหน่ายที่ร้านสะดวกซื้อ
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ร้านสะดวกซื้อ,
 = 0 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ซูเปอร์มาร์เก็ต,
 = -1 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ตลาดสดทั่วไป/แผงลอย
 (Status quo)

Super_i คือ มีการจัดจำหน่ายที่ซูเปอร์มาร์เก็ต
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ซูเปอร์มาร์เก็ต,
 = 0 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ร้านสะดวกซื้อ,
 = -1 ถ้าทางเลือก i มีการจัดจำหน่ายที่ตลาดสดทั่วไป/แผงลอย
 (Status quo)

คุณลักษณะด้านความสวยงามของผิว

Gd_i คือ ส้มเขียวหวานที่มีผิวเนียนสวยงาม
 โดย = 1 ถ้าทางเลือก i เป็นส้มเขียวหวานที่มีผิวเนียนสวยงาม,
 = -1 ถ้าทางเลือก i เป็นส้มเขียวหวานที่มีผิวลาย (Status quo)

ตัวแปรอิสระเกี่ยวกับคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆของผู้บริโภค (ผู้ตอบ)

Shopper _{<i>j</i>}	คือ การเป็นผู้ที่มีหน้าที่ในการซื้อสินค้ามาอุปโภค บริโภคหรือประกอบอาหาร เป็นประจำในครัวเรือน ของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย =1 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> ทำหน้าที่ประจำ, =0 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> ไม่ได้ทำหน้าที่ประจำ
Sex _{<i>j</i>}	คือ เพศของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย =1 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> เป็นเพศหญิง, =0 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> เป็นเพศชาย
Age _{<i>j</i>}	คือ อายุของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย มีหน่วยเป็นปี
Edu _{<i>j</i>}	คือ ระยะเวลาที่ได้รับการศึกษาในระบบ ของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย มีหน่วยเป็นปี
Like _{<i>j</i>}	คือ การเป็นผู้ที่ชอบส้มเขียวหวานเป็น 3 อันดับแรก ของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย =1 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> เป็นผู้ที่ชอบส้มเขียวหวานเป็น 3 อันดับแรก, =0 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> ไม่ได้เป็นผู้ที่ชอบส้มเขียวหวานเป็น 3 อันดับแรก
News _{<i>j</i>}	คือ การเคยรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับสารพิษตกค้างในอาหารและอันตรายจาก สารพิษที่ตกค้างของ ผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย =1 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> เป็นผู้ที่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสาร, =0 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> ไม่เคยรับรู้ข้อมูลข่าวสาร
Worry _{<i>j</i>}	คือ ความบ่อยครั้ง (ร้อยละ) ที่กังวลว่าจะได้รับอันตรายจากสารเคมีตกค้างในผลไม้ที่ซื้อมาบริโภค
Attitude _{<i>j</i>}	คือ ทศนคติที่มีต่อสารเคมี ของผู้ตอบที่ <i>j</i> โดย มีหน่วยเป็นระดับระหว่าง -14 ถึง 14
Opinion _{<i>j</i>}	คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการผลกระทบด้านราคาบางส่วนเป็นหน้าที่ของผู้บริโภค โดย =1 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> เห็นด้วย =0 ถ้าผู้ตอบที่ <i>j</i> ไม่เห็นด้วย
Income _{<i>j</i>}	คือ รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนผู้บริโภคที่ <i>j</i> โดย มีหน่วยเป็น บาทต่อคนต่อเดือน

- Child_j คือ การมีเด็กที่มีอายุไม่เกิน 12 ปีอยู่ในครัวเรือนผู้บริโภคนที่ *j*
 โดย =1 ถ้ามี
 =0 ถ้าไม่มี
- Elder_j คือ การมีผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปอยู่ในครัวเรือนผู้บริโภคนที่ *j*
 โดย =1 ถ้ามี
 =0 ถ้าไม่มี
- Patient_j คือ การมีผู้ที่มีปัญหาทางด้านสุขภาพหรือมีโรคประจำตัวอยู่ในครัวเรือนผู้บริโภคนที่ *j*
 โดย =1 ถ้ามี
 =0 ถ้าไม่มี
- δ คือ สัมประสิทธิ์ของปัจจัยด้านราคาของทางเลือกที่ *i*
- $\beta_1, \beta_2, \beta_3, \dots, \beta_{14}$ คือ สัมประสิทธิ์ของคุณลักษณะต่างๆในทางเลือกที่ *i*
- ASC_a คือ ค่าคงที่ของการเลือกทางเลือกที่ *i* หากทางเลือกที่ *i* อยู่ในลำดับที่ 1 ของชุดทางเลือกหนึ่งๆ (an alternative specific-constant of first alternative of choice set)
- $\gamma_{a1}, \gamma_{a2}, \gamma_{a3}, \dots, \gamma_{a13}$ คือ สัมประสิทธิ์ของคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆของผู้บริโภคนที่ *j* ที่มีผลต่อการเลือกทางเลือกที่ *i* หากทางเลือกที่ *i* อยู่ในลำดับที่ 1 ของชุดทางเลือกหนึ่งๆ
- ASC_b คือ ค่าคงที่ของการเลือกทางเลือกที่ *i* หากทางเลือกที่ *i* อยู่ในลำดับที่ 2 ของชุดทางเลือกหนึ่งๆ (an alternative specific-constant of second alternative of choice set)
- $\gamma_{b1}, \gamma_{b2}, \gamma_{b3}, \dots, \gamma_{b13}$ คือ สัมประสิทธิ์ของคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมต่างๆของผู้บริโภคนที่ *j* ที่มีผลต่อการเลือกทางเลือกที่ *i* หากทางเลือกที่ *i* อยู่ในลำดับที่ 2 ของชุดทางเลือกหนึ่งๆ

ในการพิจารณาถึงทัศนคติที่มีต่อสารเคมี ของผู้ตอบที่ *j* (Attitude_j) นั้น เป็นการวิเคราะห์โดยใช้ข้อมูลจากแบบสอบถามส่วนที่ 4 ซึ่งเกี่ยวกับทัศนคติเกี่ยวกับสารเคมีตกค้างและความรู้สึกที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ข้อ 28 (ภาคผนวก ก1) โดยการถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 7 ข้อ โดยในแต่ละข้อนั้น มีระดับความเห็นคิดเห็น และคะแนนอยู่ 5 ระดับ ได้แก่ 1) ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีคะแนนเท่ากับ -2 คะแนน 2) ไม่เห็นด้วย มีคะแนนเท่ากับ -1 คะแนน 3) ไม่

แนใจ มีคะแนนเท่ากับ 0 คะแนน 4) เห็นด้วย มีคะแนนเท่ากับ 1 คะแนน 5) เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีคะแนนเท่ากับ 2 คะแนน ซึ่งเมื่อรวมคะแนนของกลุ่มตัวอย่างแต่ละรายแล้วจะมีระดับคะแนนที่เป็นไปได้อยู่ระหว่าง -14 ถึง 14 คะแนน

3.3.2 ข้อสมมติในการศึกษา

- 1) กลุ่มตัวอย่างผู้บริโภคในจังหวัดเชียงใหม่แต่ละรายจะเลือกส้มเขียวหวานโดยคำนึงถึงคุณลักษณะของส้มเขียวหวานที่จะซื้อจริงเมื่อมีการวางจำหน่าย และอยู่ในระดับราคาที่สามารถซื้อได้ และการที่จะเลือกส้มเขียวหวานทางเลือกใดนั้น เนื่องจากทางเลือกนั้นมีความน่าจะเป็นที่ทำให้เขาได้รับความพึงพอใจมากกว่าทางเลือกอื่นๆ
- 2) ความน่าจะเป็นที่กลุ่มตัวอย่างจะเลือกทางเลือกใดนั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะที่ดึงดูดของส้มเขียวหวานทางเลือกนั้นเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับคุณลักษณะที่ดึงดูดของส้มเขียวหวานทางเลือกอื่นๆ ด้วย
- 3) การเปลี่ยนแปลงความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกใดๆ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง สมมติให้คุณลักษณะอื่นๆ คงที่
- 4) การเลือกของกลุ่มตัวอย่างมีคุณสมบัติ Independence of Irrelevant Alternatives: IIA กล่าวคือ ไม่ว่าจำนวนทางเลือกในชุดทางเลือกหนึ่งๆ จะเป็นเท่าใด สัดส่วนความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกหนึ่งต่ออีกทางเลือก จะคงที่

3.3.3 การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัย

เมื่อทำการประมาณแบบจำลอง Conditional Logit ข้างต้น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปแล้วจะได้ฟังก์ชันอรรถประโยชน์ทางอ้อม (V) ของผู้บริโภคที่ได้จากการตัดสินใจเลือกส้มเขียวหวานทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งภายใต้สถานการณ์ที่มีชุดของคุณลักษณะของส้มเขียวหวานในระดับที่แตกต่างกัน 3 ทางเลือก ซึ่งสามารถและความเหมาะสมของสมการที่ได้จากการประมวลผลนั้นจะพิจารณาจากค่า Log-L for Choice model, R-squared และ Chi-squared ส่วนการพิจารณาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการบริโภคส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัยของผู้บริโภค ในส่วนของคุณลักษณะของส้มเขียวหวานนั้นจะพิจารณาจาก ค่า Coefficient และ $P[|Z| > z]$ ของตัวแปรแต่ละตัว

ว่ามีอิทธิพลต่อตัวแปรตามที่ระดับความเชื่อมั่นมากน้อยเพียงใด ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90

ส่วนปัจจัยทางด้านคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้บริโภคที่มีผลต่อการตัดสินใจเลือกทางใดทางเลือกหนึ่งที่มีการปรับปรุงคุณลักษณะของส้มเขียวหวานคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งในระดับที่สูงกว่าทางเลือกฐานหรือทางเลือกที่แสดงถึงสถานการณ์ปัจจุบัน แม้ราคาจะสูงกว่านั้น ก็พิจารณา Coefficient และ $P[|Z|>z]$ ของตัวแปรแต่ละตัวว่ามีอิทธิพลต่อตัวแปรตามที่ระดับความเชื่อมั่นมากน้อยเพียงใด ซึ่งการศึกษาในครั้งนี้กำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ดังนั้นตัวแปรทางด้านคุณลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้บริโภคคงกล่าวจะต้องมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกส้มเขียวหวานในทางเลือกที่ 1 และทางเลือกที่ 2 (ไม่ใช่ทางเลือกฐานหรือทางเลือกที่แสดงถึงสถานการณ์ปัจจุบัน) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ทั้ง 2 ตัวแปรสำหรับทั้ง 2 ทางเลือก จึงสามารถกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความน่าจะเป็นที่จะยินดีจ่ายในการบริโภคส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัยสูงขึ้น

3.3.4 การประมาณมูลค่าความเต็มใจที่จะจ่าย

การหาความเต็มใจจ่ายส่วนเพิ่มเพื่อการบริโภคส้มเขียวหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัยสูงขึ้นนั้น จะเริ่มด้วยการคำนวณหาราคาแฝง (Implicit price: IP) ของระดับต่างๆ ในคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง หรือราคาแฝงของตัวแปรแต่ละตัว โดยเฉพาะตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อตัวแปรที่ระดับความเชื่อมั่นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 โดยกำหนดให้คุณลักษณะอื่นๆ คงที่ โดยสามารถหาได้ดังสมการที่ (3.2)

$$IP_{ik} = \frac{\beta_{ik}}{\delta} \quad (3.2)$$

เมื่อ β_{ik} คือค่าสัมประสิทธิ์ของระดับที่ i ในคุณลักษณะที่ k และ δ คือค่าสัมประสิทธิ์ของราคาส้มเขียวหวาน เมื่อทราบราคาแฝงของระดับต่างๆ ในทุกคุณลักษณะแล้ว สามารถที่จะหามูลค่าของส้มเขียวหวานที่ผู้บริโภคเต็มใจที่จะจ่าย เมื่อคุณลักษณะด้านคุณภาพและความปลอดภัยของส้มเขียวหวานเปลี่ยนแปลงไป หรือการวัดค่าส่วนเกินการชดเชย (Compensating Surplus) เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพและความปลอดภัยของส้มเขียวหวาน โดยคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งหรือหลายคุณลักษณะเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กัน โดยคำนวณจากส่วนต่างของราคาแฝงของระดับในคุณลักษณะนั้นๆ หรือต่างคุณลักษณะกัน ตามที่ต้องการทราบ

นอกจากนั้นแบบจำลอง Conditional logit ที่ได้จากการประมวลผล สามารถนำไปประยุกต์หาความน่าจะเป็นที่จะเลือก (Probability) สัมเชื้อหวานในทางเลือกหนึ่งๆ จากจำนวนทางเลือกทั้งหมดที่กำหนดไว้ในสถานการณ์หนึ่งๆ และสามารถนำไปใช้ในการประมาณค่าส่วนแบ่งตลาด (Market Share) ของสัมเชื้อหวานที่มีคุณภาพและความปลอดภัยแตกต่างกันได้ ซึ่งสามารถคำนวณได้ดังนี้

3.3.5 การหาความน่าจะเป็นที่จะเลือก (Probability)

การคำนวณหาความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกต่างๆ นั้น มีขั้นตอนในการคำนวณดังนี้
 1) แทนค่าตัวแปรของปัจจัยต่างๆ ในแบบจำลอง Conditional logit ที่ได้จากการประมวลผล ในแต่ละทางเลือกใน Choice Set จะทำให้ได้ อรรถประโยชน์ทางอ้อม (V) ของทางเลือกนั้นๆ 2) หาค่าเอกซ์โพเนนเชียล (Exponential) ของอรรถประโยชน์ทางอ้อมในแต่ละทางเลือก 3) หาค่าความน่าจะเป็นของแต่ละทางเลือกด้วยการหารค่าเอกซ์โพเนนเชียลของแต่ละทางเลือกด้วยผลรวมของค่าเอกซ์โพเนนเชียลของทุกทางเลือกใน Choice Set โดยสูตรการคำนวณเป็นดังสมการที่ 2.7 ในบทที่ 2

นอกจากจะสามารถคำนวณหาความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกต่างๆ ในแต่ละทางเลือกใน Choice Set ได้แล้ว ยังสามารถที่จะกำหนดจำนวนทางเลือกในสถานการณ์หนึ่งๆ หรือการจำลองตลาด แล้วหาความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกต่างๆ ภายใต้สถานการณ์ที่มีจำนวนทางเลือกต่างๆ ตามที่กำหนด ซึ่งขั้นตอนการคำนวณก็เป็นดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เพียงขั้นตอนที่ 3 นั้น หารค่าเอกซ์โพเนนเชียลของแต่ละทางเลือกด้วยผลรวมของค่าเอกซ์โพเนนเชียลของทุกทางเลือกในสถานการณ์ที่กำหนด ซึ่งจะทำให้ได้ค่าความน่าจะเป็นที่จะเลือกของแต่ละทางเลือกภายใต้ตลาดจำลองหรือสถานการณ์ที่กำหนด

3.3.6 การประมาณค่าส่วนแบ่งตลาด (Market Share)

การประมาณค่าส่วนแบ่งตลาด (Market Share) ในการศึกษาครั้งนี้ คือการประมาณการส่วนแบ่งตลาด โดยพิจารณาจากความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่ทางเลือกหนึ่งๆ จะถูกเลือกหรือความน่าจะเป็นที่ระดับของคุณลักษณะหนึ่งๆ จะถูกเลือกหรือมีโอกาที่จะถูกเลือกจากกลุ่มตัวอย่าง กล่าวคือ ถ้าทางเลือกหรือระดับใดระดับหนึ่งของคุณลักษณะหนึ่งๆ มีผลต่ออรรถประโยชน์ทางอ้อมของกลุ่มตัวอย่างมากที่สุด ก็ย่อมที่จะมีความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่จะถูกเลือกมากที่สุด เช่นเดียวกันถ้าหากสถานการณ์หนึ่งๆ มีทางเลือกหรือมีระดับของคุณลักษณะดังกล่าวอยู่ใน

ท้องถิ่น ทางเลือกหรือระดับของคุณลักษณะที่มีความน่าจะเป็นหรือโอกาสที่จะถูกเลือกสูงสุด ก็มี
โอกาสที่จะมีส่วนแบ่งตลาดที่มากที่สุดด้วยเช่นเดียวกัน

จากการสมมติเหตุการณ์ต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากสถานการณ์ปัจจุบันที่กำหนดให้เป็น
กรณีฐานนั้น จึงสามารถประมาณค่าส่วนแบ่งตลาดของระดับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ โดยการ
เปลี่ยนแปลงไปของสถานการณ์หนึ่งๆ ก็คือการเพิ่มหรือลดระดับของคุณลักษณะใดคุณลักษณะ
หนึ่งนั่นเอง ซึ่งคำนวณได้จากการหาผลรวมของค่าความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกที่มีระดับของ
คุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง (คุณลักษณะอื่นๆ ไม่มีการเปลี่ยนแปลง) ของแต่ละตัวอย่าง และ
นำมาหารด้วยผลรวมของค่าความน่าจะเป็นที่จะเลือกทางเลือกที่มีคุณลักษณะนั้นๆ ของตัวอย่าง
ทั้งหมด (จำนวนตัวอย่าง) แล้วคูณด้วย 100 (สมการ 3.2) หรือสามารถพิจารณาได้โดยง่าย จาก
แบบจำลอง Conditional logit ที่ได้จากการประมวลผล โดยการหาค่าร้อยละของค่าเอกซ์โพเนน
เชียล (Exponential) ของความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์ทางอ้อมที่ผู้บริโภคได้รับจากการ
ตัดสินใจเลือกทางเลือกที่มีคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่ง (คุณลักษณะที่ต้องการพิจารณา) อยู่ในระดับ
ใดระดับหนึ่ง กับผลรวมของการค่าเอกซ์โพเนนเชียล ของความพึงพอใจหรืออรรถประโยชน์
ทางอ้อมที่ผู้บริโภคได้รับจากการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่มีคุณลักษณะนั้นๆ อยู่ในระดับต่างๆ

$$\text{Market Share}_{tk} = \frac{\sum_{j=1,2,\dots,J} \text{Prob}_{tkj}}{\sum_{t=1,2,\dots,T} \sum_{j=1,2,\dots,J} \text{Prob}_{tj}} * 100 \quad (3.2)$$

โดยที่

J คือ จำนวนผู้บริโภคกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

tk คือ ระดับที่ t ของคุณลักษณะที่ k จากฟังก์ชันอรรถประโยชน์ทางอ้อม

T คือ จำนวนระดับของคุณลักษณะที่ k